

arkivrapport

Fornlämning 71:1, Hållsta 1:2, Frustuna socken, Gnesta kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av skadedokumentation och återställning.

Patrik Gustafsson Gillbrand

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har 2017-10-16 - 2017-10-17 utfört en arkeologisk undersökning i form av en skadedokumentation och återställning av skada inom fornlämning Frustuna 71:1 (gravfält), fastigheten Hållsta 1:2, Frustuna socken, Gnesta kommun, Södermanlands län. Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att Sandströms Nätentreprenad AB utan tillstånd enligt Kulturmiljölagen (1988:950) hade schaktat genom fornlämningen.

Schaktet löpte i huvudsak längs med den norra sidan av en mindre grusväg som går genom fornlämningen. Inledningsvis noterades att delar av kabelschaktet stod öppet, medan andra delar hjälpligt hade lagts igen. Schaktet var 0,3-0,5 meter brett och 0,3-0,5 meter djupt. Vid skadedokumentationen konstaterades att kabelschaktet hade berört fyra gravar i olika omfattning. En grav var i det närmaste orörd, en grav hade påverkats i viss utsträckning av schaktningen och två gravar bedömdes vara skadade, bland annat hade stenar avlägsnats. Därefter övervakades igenläggningen som utfördes med hjälp av en grävmaskin av hela schaktsträckan, som totalt uppgick till 220 meter, varav cirka 80 meter berörde fornlämningsområdet. Inga fynd samlades in i samband med undersökningen.

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (1st dnr 431-5967-2017) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av en skadedokumentation och återställning av skada inom fornlämning Frustuna 71:1 (gravfält), fastigheten Hållsta 1:2, Frustuna socken, Gnesta kommun, Södermanlands län (bilaga 1-4). Fältarbetet genomfördes under perioden 2017-10-16 - 2017-10-17. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Patrik Gustafsson Gillbrand, arkeolog vid Sörmlands Arkeologi AB.

Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att Sandströms Nätentreprenad AB utan tillstånd enligt Kulturmiljölagen (1988:950) hade schaktat längs med en äldre väg som går genom fornlämning Frustuna 71:1. Arbetet har tillsvidare stoppats av länsstyrelsen i Södermanlands län, eftersom misstanke fanns att markingreppet hade skadat fornlämningen. Schaktet var totalt 220 meter långt, cirka 0,3 meter brett och mellan 0,3 och 0,5 meter djupt (bilaga 4).

Länsstyrelsen i Södermanlands län fattade därför, med stöd av 2 kap 13§ i Kulturmiljölagen (1988:950), beslut om en arkeologisk undersökning i form av en skadedokumentation och återställning av skada. Ansvarig för kostnaden var Sandströms Nätentreprenad AB .

Fornlämningen är belägen cirka 2 kilometer sydväst om Gnesta centrum. Platsen för undersökningen utgörs av ett gravfält från äldre och yngre järnålder som är beläget på ett krön och i en

sydvänd moränsluttning mellan 35 och 45 meter över havet. Norra delen utgörs av skogsmark och den södra delen består av hagmark med inslag av enstaka barr och lövträd. I västra och norra kanten genomkorsas gravfältet av två mindre vägar. I gravfältets södra kant löper en landsväg. Anläggandet av vägarna har delvis skadat gravfältet. I övrigt är gravfältet välskött genom betning. Frustuna 71:1 utgörs av 105 fornlämningar. De består av 27 högar, 75 runda stensättningar och 3 resta stenar (FMIS).

Enligt FMIS domineras närområdet av ensamliggande stensättningar (tex Frustuna 70:1, 211:1 & 213:1-2) och gravfält (tex Frustuna 66:1, 69:1 & 72:1-74:1) från äldre och yngre järnålder. Därtill finns det även en fyndplats för keramik strax norr om Frustuna 71:1 (Frustuna 212:1) samt flera osäkra stensättningar (Frustuna 217:1-4). Både öster- och norrut om Frustuna 71:1 finns det boplatser från brons- och järnålder (Frustuna 254:1, 258:1 & 309). Området är också en del av ett regionalt intresse för kulturmiljövården, Frustunadalen (D56), som karaktäriseras av byar, gårdar och många fornlämningar i jordbruksbygd (bilaga 3).

Syfte & målsättning

Syftet med undersökningen var att dokumentera de skador på gravar som eventuellt har uppstått i och med schaktning genom gravfältet samt att vara delaktig i återställandet av de massor som grävts upp.

Genomförande

För att skapa ett tydligare instrument inför bedömningen av skadornas påverkan på fornlämningen gjordes en indelning i fyra nivåer innan fältarbetet påbörjades.

- opåverkad
- påverkad – schaktet har berört anläggningen, men av ringa omfattning, en och annan sten har rubbats ur läge.
- skadad – schaktet har berört anläggningen, men mer omfattande, flera stenar har rubbats ur läge samt förekomst av enstaka fynd.
- allvarligt skadad – direkt åverkan, ett flertal stenar har rubbats ur läge, gravgömman blottad. Fornlämningens form och utseende har förändrats märkbart.

Skadedokumentationen inleddes med att de delar av schaktet inom fornlämningen som stod öppet rensades för hand med fyllhammare och skärsliv. Redan uppgrävda dumpmassor undersöktes extensivt med skärsliv. Återställningsarbetet utfördes med grävmaskin. Arbetet övervakades av arkeolog. Ledningsschaktet och anläggningar i anslutning till det mättes in med handburen GPS och beskrevs i text. Ett representativt urval av översikter och detaljer samt schakt fotodokumenterades. Inga fynd samlades in.

Resultat

Skadedokumentation. Vid fältarbetets igångsättande konstaterades att en drygt 220 meter lång sträcka hade schaktats upp och bitvis även fyllts igen. Schaktet var överlag cirka 0,3 meter brett och 0,3-0,5 meter djupt, utom längs med en cirka 15 meter lång sträcka centralt inom fornlämningen, där schaktet var 0,4-0,5 meter brett (bilaga 4). I huvudsak hade schaktet förlagts i norra kanten av väggkroppen, men inom fornlämningen hade schaktet bitvis kommit att gå utanför vägen. I schaktkanten fanns blottad jord och ett tiotal stenar hade dumpats väster om vägen. Cirka 50 meter väster om fornlämningen fanns en cirka 60 meter lång sträcka, där sten och jord låg uppvräta vid sidan om schaktet (bilaga 6). Vid skadebesiktningen konstaterades att ledningsschaktet hade berört fyra gravar (grav 1-4), dock i varierande omfattning (bilaga 5).

Grav 1 utgörs av en cirka 6 x 5 meter stor och 0,3 meter hög övertorvad flack stensättning som tidigare skadats i samband med anläggandet av den intilliggande vägen. Ledningsschaktet var cirka 0,3 meter brett och cirka 0,3 meter djupt. Vid rensning av schaktväggen framkom ett cirka 0,05 meter tjockt lager av svart sotig silt med inslag av små kolbitar, cirka 0,2 meter under markytan längs en cirka 4 meter lång sträcka. Lagret kan utgöra en del av gravgömman. Graven är **skadad** av ledningsschaktet (bilaga 5 & 6).

Grav 2 består av en övertorvad hög, cirka 12 meter i diameter och 1,5 meter hög, belägen dikt an till vägen. På toppen av högen finns en avslagen rest sten. Graven är **opåverkad** av ledningsschaktet (bilaga 5 & 6).

Grav 3 utgörs av en cirka 8 x 6 meter stor och cirka 1 meter hög övertorvad hög som tidigare skadats i samband med anläggandet av den intilliggande vägen. Ledningsschaktet var cirka 0,4-0,5 meter brett och upp till 0,5 meter

djupt. Vid rensning av schaktväggen noterades flera blottade stenar, cirka 0,2-0,4 meter stora, som ingår i gravkonstruktionen. Därtill framkom tydliga negativ i jorden efter ytterligare stenar som tagits bort. Vid rensningen av schaktet framkom två bitar bränd lera. (bilaga 6). Graven är **skadad** av ledningsschaktet, dock är gravgömman intakt (bilaga 5 & 6).

Grav 4 utgörs av en cirka 10 x 6 meter stor och 0,3 meter hög flack övertorvad stensättning som tidigare skadats i samband med anläggandet av den intilliggande vägen. Ingenting kunde ses vid rensningen av schaktväggen. Grav 5 är **påverkad** av ledningsschaktet; av ringa omfattning (bilaga 5 & 6).

Återställningsarbete. Därefter övervakades igenläggningsarbetet av hela schaktsträckan. Uppgrävd jord och sten återfördes till schaktet samt trycktes tillbaka med hjälp av en planskopa (bilaga 6).

Bilagor

Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med undersökningens belägenhet markerad.

Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med den aktuella miljön utmarkerad.

Bilaga 3. Digitala Fastighetskartan med uttag från FMIS och undersökningsområdet utmarkerat.

Bilaga 4. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar, berörda gravar och ledningsschaktet utmarkerat.

Bilaga 5. Utdrag ur Fastighetskartan med fornlämningar, berörda gravar, ledningsschaktet och väg utmarkerat.

Bilaga 6. Fotodokumentation.

Referenser

Digitala Fastighetskartan. Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län, Gävle.

FMIS. Informationssystemet om fornminnen, Riksantikvarieämbetet. Datauttag Södermanlands län (2017-04-01) (www.fmis.raa.se).

Terrängkartan, Geografiska Sverigedata (GSD). Kartförlaget, Gävle. 2013. Källa: Lantmäteriet.

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 1725

Länsstyrelsens dnr: 431-5967-2017

Tid för undersökningen: 2017-10-16 - 2017-10-17

Personal: Patrik Gustafsson Gillbrand

Belägenhet: 9H2d, Ekonomisk karta över Sverige. upprättad av Rikets allmänna kartverk.

N (x) 6547222 E (y) 630336

Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

Höjdsystem: RH 2000

Undersökt yta: 66 m²

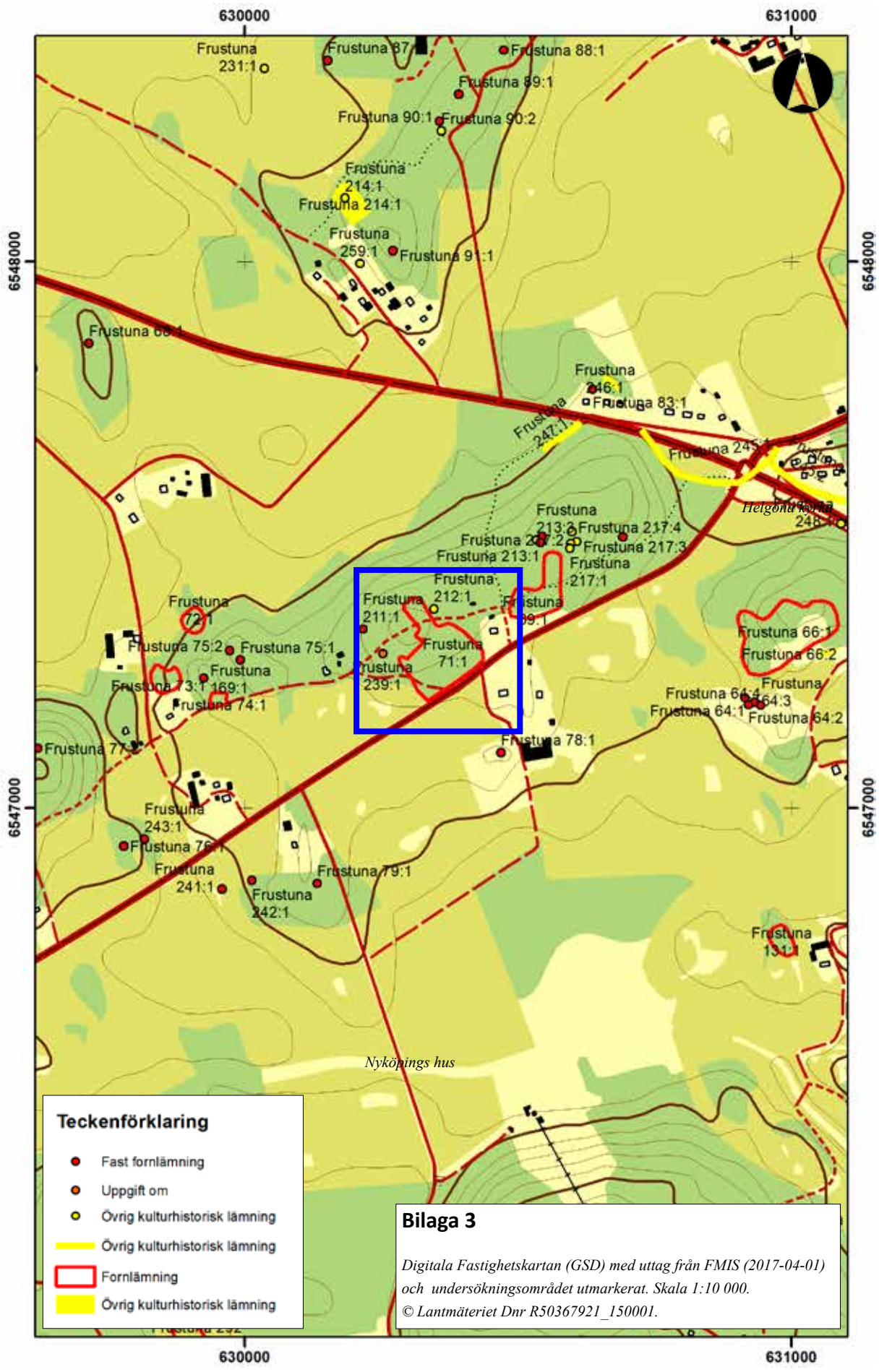
Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material.

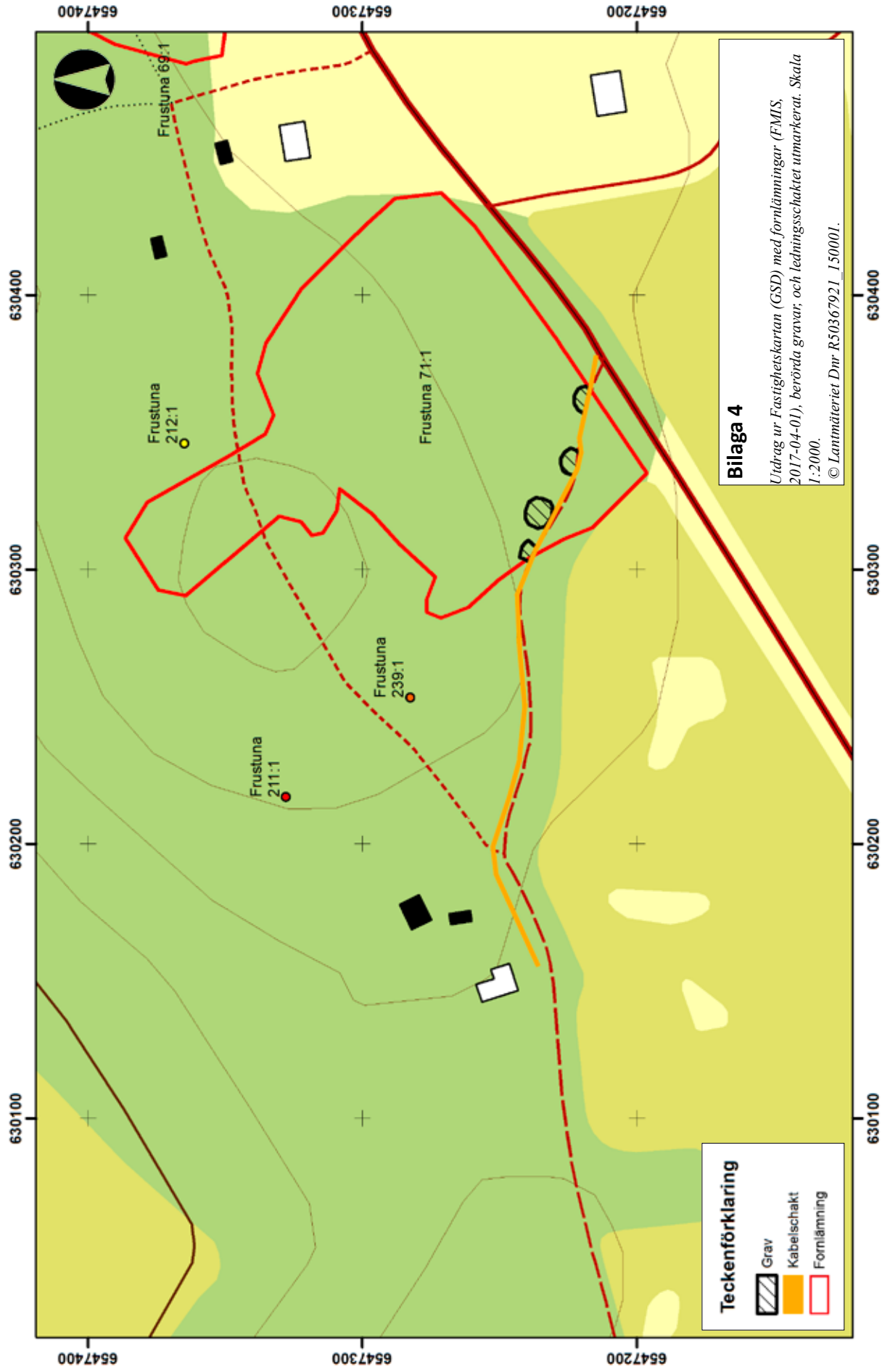

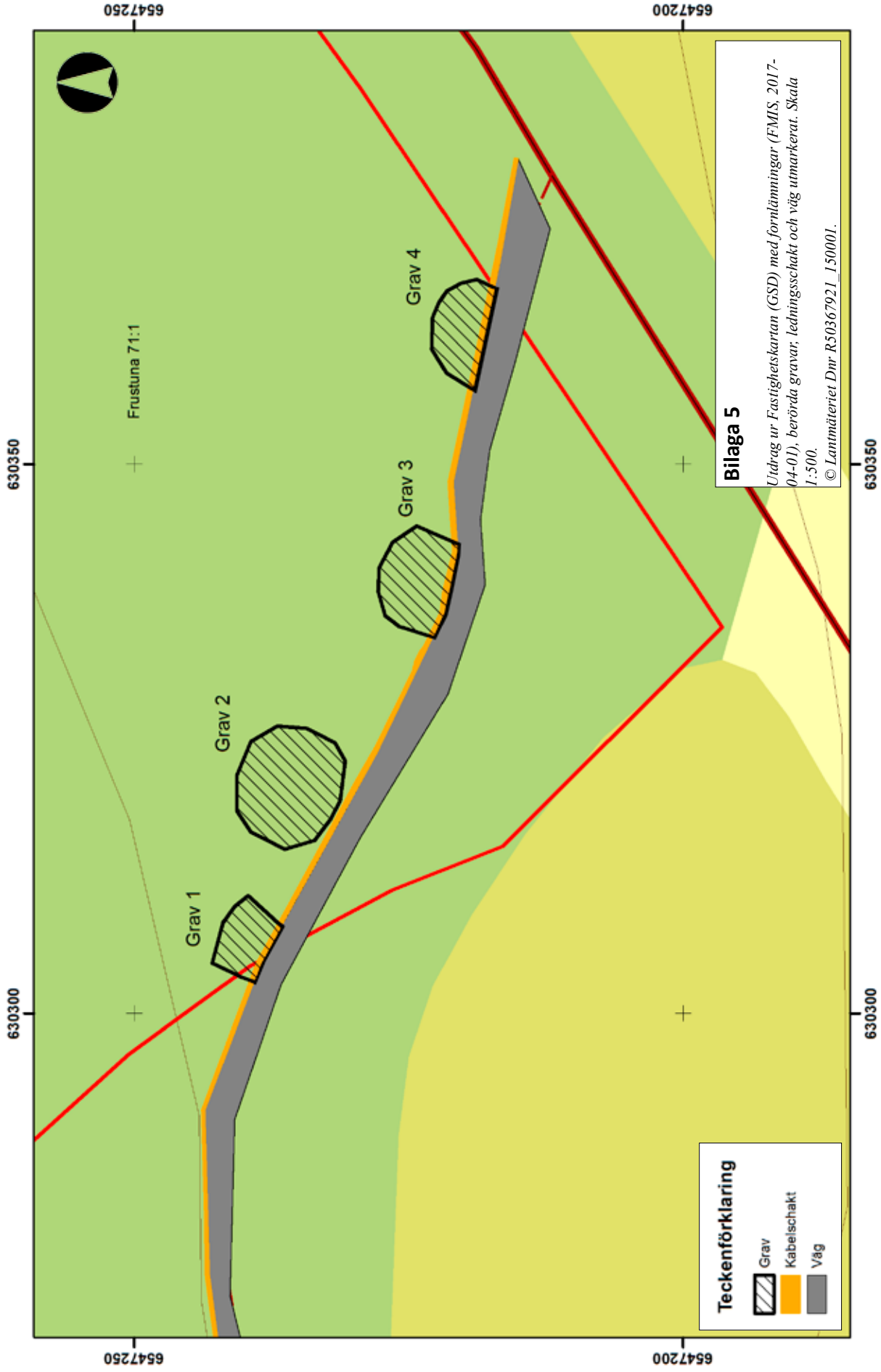

Bilaga 2

Utdrag ur Terrängkartan med undersökningens belägenhet markerad.
Skala 1:50 000. Källa: Lantmäteriet.

Bilaga 6. Fotodokumentation

Figur 1. Översikt över den sydöstra delen av den schaktade sträckan. Grav 4 ligger ungefär vid stenen, strax höger om vägen. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 2. Schakt som skadat grav 3. Man kan tydligt se den blottade jorden. Bilden är tagen från sydsydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 3. Schaktet vid grav 2 kom inte att beröra anläggningen. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 4. Schaktet vid grav 1 som blottat jord i den flackastensättningen. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 5. Schaktad sträcka väster om gravfältet Frustuna 71:1. Man kan tydligt se uppvräkt jord och sten. Bilden är tagen från öster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 6. Dumpad sten från schaktningen söder om grav 3. Alla stenar kommer dock inte från ledningsgrävningen. Bilden är tagen från nordväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 7. Upprensad schaktprofil i grav 2. Här noterades ett cirka 0,05 meter tjockt lager med sotig jord, cirka 0,2 meter under markytan. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 8. Upprensat schakt i grav 3. Man kan se stenar som ingår i graven i schaktväggen. Det fanns även negativ av ytterligare stenar som avlägsnats. Bilden är tagen från väster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 9. I schaktväggen i grav 3 påträffades bitar av bränd lera. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 10. Påträffade stenar i schaktet som lösgjorts lades tillbaka i grav 3. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 11. Återställning med hjälp av gräv-maskin intill grav 1. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 12. Återställd sträcka vid grav 4. Bilden är tagen från sydöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 13. Återställd sträcka vid grav 3. Bilden är tagen från sydsydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 14. Återställd sträcka väster om gravfältet. Bilden är tagen från öster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 15. Återställd sträcka ytterligare västerut. Jämför med bild 5. Bilden är tagen från öster. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2017, Sörmlands Arkeologi AB.